

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická Fakulta

Ústav translatologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Veronika Hrubá

Francouzština pro mezikulturní komunikaci

Komentovaný překlad:

Les élections présidentielles en France. Quarante ans d'histoire politique.
(BRÉCHON, Pierre et al., Paris: Documentation française, 2008)

Annotated translation:

Les élections présidentielles en France. Quarante ans d'histoire politique.
(BRÉCHON, Pierre et al., Paris: Documentation française, 2008)

Praha 2016

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Tomáš Duběda, Ph.D.

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat především vedoucímu práce Doc. PhDr. Tomáši Dubědovi, Ph.D. za ochotu konzultovat práci na dálku a za jeho cenné rady. Dále bych chtěla poděkovat Charlène Lefebvre za pomoc při porozumění textu a své rodině za důvěru.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 4. ledna 2016

.....

Anotace

Obsahem této bakalářské práce je komentovaný překlad francouzského textu do češtiny. Práce se skládá ze dvou částí. První část tvoří překlad vybraných kapitol z knihy *Les élections présidentielles en France. Quarante ans d'histoire politique* od Pierra Bréchona a kolektivu autorů. Druhou část práce tvoří komentář překladu, jehož součástí je analýza výchozího textu, metoda překladu a řešení překladatelských problémů.

Klíčová slova

komentovaný překlad, překladatelská analýza, Francie, politický systém, prezidentské volby, historie 20. století

Abstract

The bachelor thesis Commented translation: *Les élections présidentielles en France. Quarante ans d'histoire politique* consists of two parts. The first part is a translation of selected chapters from the book *Les élections présidentielles en France. Quarante ans d'histoire politique* written in French by Pierre Bréchon and collective. The second part consists of commentary on the translated text and deals with the analysis of the source text and translation problems and their solution.

Key words

annotated translation, translation analysis, France, political system, presidential election, 20th century history

Obsah

1	Úvod	5
2	Překlad	6
3	Překladatelská analýza originálu	20
3.1	Vnětextové faktory	20
3.1.1	Autor	20
3.1.2	Médium	21
3.1.3	Čas a místo	21
3.1.4	Adresát	22
3.1.5	Záměr vysílatele a motiv komunikace	22
3.2	Textové funkce	23
3.3	Stylistické zařazení textu	23
3.4	Vnitrotextové faktory	24
3.4.1	Téma a obsah	24
3.4.2	Presupozice adresáta	25
3.4.3	Členění a grafika textu	25
3.4.4	Lexikum	26
3.4.5	Suprasegmentální prvky	27
4	Metoda překladu	28
5	Překladatelské problémy	29
5.1	Rovina lexikální	29
5.1.1	Vlastní jména	31
5.2	Morfologická rovina	31
5.3	Rovina syntaktická	33
5.4	Specifické problémy překladu	34
5.4.1	Poznámkový aparát	34
5.4.2	Překlad zkratk	34
6	Překladatelské posuny	35
7	Závěr	38
8	Bibliografie	39
9	Přílohy: originální text	41

1 Úvod

Cílem této bakalářské práce je překlad francouzské publikace *Les élections présidentielles en France. Quarante ans d'histoire politique*, která vznikla pod vedením Pierra Bréchona. Kniha pojednává o francouzském politickém systému a především o francouzské prezidentské volbě. Motivací k výběru této knihy byl můj osobní zájem o politologii a francouzské prostředí. Francouzský poloprezidentský systém navíc hodnotím jako zajímavé téma v kontextu zavedení přímé volby prezidenta v České republice. Kniha nám může poskytnout zajímavý vhled do problematiky, jak přímá volba prezidenta může ovlivnit celý politický systém. Jelikož politologii studuji jako druhý obor, přišlo mi vhodné znalosti z obou oborů propojit. V této práci budu překládat úvod knihy a část první kapitoly. Knihu se budu snažit přeložit tak, aby mohla českému čtenáři posloužit jako srozumitelný vzdělávací materiál o francouzské kultuře, moderní historii a především politickém systému a prezidentské volbě.

Překlad původního textu bude tvořit první část této práce. V druhé části se budu věnovat odbornému komentáři. V této části nejdříve provedu překladatelskou analýzu textu, kterou dále doplním o překladatelské problémy a posuny, se kterými jsem se během překladu setkala.

2 Překlad

ÚVOD

Prezidentské volby ve francouzském politickém systému

Pierre Bréchon

Všeobecná volba prezidenta republiky je dnes základní charakteristikou francouzského politického systému, která je široce přijímána politickými představiteli i občanskou veřejností.¹ Nebylo tomu tak však vždy. Dnes můžeme francouzského prezidenta považovat za velmi vlivného „republikánského monarchu“, jenž byl zvolen a legitimizován lidem. Tuto instituci postupně přijaly všechny důležité politické autority. Poté, co François Mitterrand napsal svou stat' *Permanentní převrat*², aby v ní odsoudil autoritativní režim generála de Gaulla – prvního prezidenta páté republiky, sám se v mnohém zasadil o legitimizaci instituce prezidenta. V roce 1965 Mitterrand kandidoval v prvních přímých prezidentských volbách a z voleb z roku 1981 vyšel dokonce vítězně, a to jako první levicový kandidát, který tuto funkci získal a mohl ocenit její možnosti.

Již v roce 1848 měla Francie ve svém čele prezidenta zvoleného ve všeobecné a přímé volbě, ten však svou funkci vykonával jen velmi krátce. Převrat učiněný v roce 1851 budoucím Napoleonem III. zdiskreditoval tento typ volby v očích republikánů. Hrozilo totiž, že zvolený prezident bude mít sklony k despotismu, a že se politicky nevzdělaný lid nechá u voleb očarovat charismatickou autoritářskou osobností. Bylo tedy lepší, aby prezidenta volili nadále poslanci, kteří patřili mezi osvícenou, vzdělanou a politicky uvědomělou elitu. Tento způsob volby se uplatnil ve třetí a čtvrté republice.

V roce 1958 probíhaly diskuze ohledně nové ústavy, v rámci kterých se široce ujala myšlenka většího či menšího omezení moci Národního shromáždění. Naproti tomu o posílení role prezidenta prostřednictvím všeobecných voleb se nediskutovalo. Politici se i nadále spokojili s tradicí slabého prezidenta voleného společným zasedáním obou komor parlamentu.³ Je však

¹ V poznámkách pod čarou odkazujeme pouze na díla, která se týkají specifických záležitostí. Díla, jež jsou pro dané téma klíčová, jsou představena v bibliografii na konci úvodu či kapitoly.

² MITTERRAND, François. *Le coup d'État permanent*. Paris: Plon, 1964. coll. 10/18

³ Politický systém však takové nastavení příliš nepodporoval: v prosinci 1953 muselo zasedání obou komor parlamentu hlasovat celkem třináctkrát, než byl zvolen prezidentem René Coty.

více než zřejmé, že se de Gaullovi podařilo prosadit jím preferované řešení⁴: silný prezident volený ve všeobecných nepřímých volbách kolegiem volitelů, jichž počet o mnoho převyšoval počet poslanců. Tento volební sbor měl na 80 000 členů a svým složením se velmi podobal sboru, který volil senátory.⁵ Díky tomuto hlasovacímu systému byl Charles de Gaulle bez větších problémů 21. prosince 1958 zvolen prezidentem republiky. Poté, co v září 1958 proběhlo referendum a v listopadu téhož roku legislativní volby, se ukázalo, že nové instituce i samotný de Gaulle, jenž jejich vznik inicioval, mají mezi Francouzi velkou podporu. Jelikož se proti generálovi nepostavil žádný rovnocenný kandidát, byla prezidentská volba spíše formalitou.⁶

Od začátku páté republiky proběhlo devět prezidentských voleb, a to v letech: 1958, 1965, 1969, 1974, 1981, 1988, 1995, 2002 a 2007.⁷ Pouze v osmi z nich byl však prezident zvolen přímo, protože tato hlasovací metoda byla zavedena až v roce 1962 ústavní reformou. Tato reforma zásadně změnila francouzský politický systém.

▪ **Zavedení všeobecné a přímé prezidentské volby**

Ústava z roku 1958 pravomoci prezidenta republiky posílila. De Gaulle navíc dokázal za čtyři roky svého mandátu (1958–1962) získat daleko větší moc, než si původně uměl představit. Od nynějška je to právě on, kdo nejvíce inspiruje a řídí politiku Francie. Pokouší se naplno využívat potenciálu své prezidentské funkce, navzdory poslancům, kteří se snaží jeho snahy překazit. Konec války v Alžírsku znamená mimo jiné konec problémů, kvůli kterým byl de Gaulle zvolen do funkce, a tak musí být připraven na silné vyostření vztahů s tradiční politickou reprezentací. Aby získal i druhý mandát, bude potřebovat silnou legitimitu. Obává se také, že volba prezidenta inspirovaná volbami do senátu povede ke zvolení pouze takového politického představitele, který bude mít jen tolik legitimacy jako prezidenti třetí a čtvrté

⁴ Přijaté řešení bylo v souladu s tím, co de Gaulle prohlásil ve svém projevu v Bayeux v roce 1946. Je třeba poznamenat, že kdyby byl prezident volen v přímé volbě tenkrát, tvořili by většinu elektorátu obyvatelé francouzských kolonií. To však bylo pro tehdejší dobu téměř nemyslitelné. Hlasování kolegiem volitelů umožnilo omezit hlasy z kolonií z 80 tisíc téměř na 4 tisíce.

⁵ Tento sbor zahrnuje členy dolní komory parlamentu Francouzské republiky i parlamentů jednotlivých zámořských území, členy generálních rad, starosty a delegáty z rad obcí, jichž počet obyvatel převyšuje 1 tisíc.

⁶ De Gaulle byl zvolen 78,5 % všech hlasů, druhý Georges Maranne získal 13,1 % hlasů a třetí Albert Chatelet 8,4 % hlasů. 97% volební účast byla výsledkem nepřímého volebního systému a politickým kontextem té doby.

⁷ Jednotlivé volby v obrazech: BRÉCHON, Pierre. *Les présidentielles. Élire un président sous la Ve République*. Paris: Aubanel, 2007.

republiky. Nástupce de Gaulla totiž nebude moci těžit z jeho historické aury. Jedině prezident zvolený lidem získá potřebnou legitimitu k tomu, aby mohl čelit politickým stranám. To je přinejmenším přesvědčení samotného generála.

Ústavní reforma z roku 1962 byla přijata za velmi dramatických okolností. Konec války v Alžírsku vyprovokoval Organizaci tajné armády⁸ k teroristické aktivitě, když se pokusila provést atentát na de Gaulla u obce Petit-Clamart, kterému generál jen tak tak unikl.⁹ De Gaulle pocítil potřebu otestovat svou popularitu a znovu legitimizovat své postavení prostřednictvím referenda, třebaže by toho poslanci mohli chtít zneužít k znovuzískání své dřívější moci poté, co již generál vyřešil alžírskou otázku. De Gaulle je přesvědčen, že reforma prezidentské volby je vhodné téma k opětovnému nastartování jeho kariéry. Reforma umožní ustálit párou republiku tak, že ani po jeho odchodu již nebude možné opakovat chyby republik předešlých. Vyhlásil tedy referendum o návrhu ústavní reformy, aniž by ho předložil ke schválení parlamentu.¹⁰ Tím nerespektoval článek 89 dosavadní Ústavy. De Gaullovi političtí oponenti byli kategoricky proti reformě, a to nejen proto, že byl generálův postup při prosazování návrhu protiústavní, ale i kvůli návrhu samotnému. Schválením všeobecné volby prezidenta by se opozice připravila o své pravomoci ve prospěch prezidenta, čímž by jeho výsadní moc byla ještě posílena. Národní shromáždění tak vládě 4. října vyslovilo nedůvěru, načež de Gaulle reagoval tím, že sněmovnu rozpustil. 28. října byla v referendu přijata novela Ústavy 62,2 % všech hlasů, čímž vyšlo najevo, že se reforma těší vysoké podpoře.¹¹ Volba nového parlamentního složení proběhla v listopadu a ukázala velkou převahu gaullistů, kteří v ní lehce porazili ostatní silné strany.

Přijatá reforma ustanovila podmínky pro prezidentskou kandidaturu tak, aby o tento post soutěžilo jen omezené množství kandidátů reprezentujících největší politické tábory. Kandidovat mohl pouze ten, kdo byl schopen získat 100 podpisů od politických představitelů

⁸ Organisation armée secrète (OAS) – teroristická skupina odmítající alžírskou nezávislost.

⁹ K atentátu došlo 22. srpna 1962 a prezidentovi připomněl jeho zranitelnost. De Gaulle již od června naznačoval, že vyhlásí referendum „ve vhodné chvíli“, aby „republika mohla zůstat silná, uspořádaná a kontinuální“ (8. června 1962). Referendum bylo vyhlášeno 12. září 1962.

¹⁰ Kdyby de Gaulle předložil parlamentu návrh o referendu tak, aby to bylo v souladu s ústavou, určitě by nebyl přijat.

¹¹ Podle průzkumů, které následovaly bezprostředně po vyhlášení referenda, vyšlo najevo, že 47 % občanů s referendem souhlasí, 20 % ho odmítá, 10 % nemá v úmyslu jít volit a 23 % občanů se nevyjádřilo. Za předpokladu, že uznáváme svrchovanost lidu a možnost zpochybnit existující právní normy, může být kladný výsledek referenda vnímán jako zpětná legitimizace protiústavního postupu. I když měli občané možnost odmítnout referendum pro jeho protiústavnost, většinově se za něj postavili, čímž legitimizovali tento více než pochybný postup, a zároveň tak vyjádřili podporu přímé volbě prezidenta.

z minimálně 10 departementů. Zkušenost ukázala, že toto kritérium nebylo těžké splnit (svůj patronát totiž mohlo poskytnout více než 40 000 osobností: starostové, členové generálních a regionálních rad, předsedové meziobecních sdružení a poslanci), a také upozornila na to, že velký počet kandidátů škodí dobré organizaci kampaně. A tak reforma z roku 1976 ustanovuje 500 nutných signatářů pocházejících z celkově 30 departementů.¹² Aby i ti „slabší“ potenciální kandidáti měli šanci získat hlasy, museli zlepšit své vyjednávání s voliteli. To mnohdy argumentačně založili na skutečnosti, že každý názor by měl mít v soutěži své zastoupení. V roce 2002 tak o prezidentský post usilovalo rekordních šestnáct kandidátů a v roce 2007 dvanáct.¹³ Mnoho politiků by si přálo další reformu prezidentské volby, a to z rozličných důvodů. Jestliže si jeden politický tábor přál zmírnit tyto pravidla ve jménu demokratických svobod, druhý naopak usiloval o jejich posílení ve snaze omezit soutěž jen na reprezentativní osobnosti.¹⁴

Reforma z roku 1962 se vyznačuje mimo jiné snížením počtu kandidátů, kteří se spolu mohou utkat ve druhém kole. V soutěži mohou zůstat jen dva nejsilnější. Je to způsob jak zajistit, aby byl prezident zvolen absolutní většinou odevzdaných hlasů. Pro nedostatek možnosti hlasovat vždy pro preferovaného kandidáta, může volič v druhém kole zvolit toho, který pro něj představuje menší zlo. Tento mechanismus zajišťuje zvolenému prezidentovi silnou legitimitu. Daleko větší, než by získal prezident zvolený v jednokolové volbě, ve které, vzhledem k francouzskému multipartismu, by měl pouze menšinovou podporu.

▪ **Důsledky všeobecné volby prezidenta**

Reforma prezidentské volby přinesla do doposavad rozdrobeného systému mnoha autonomních politických skupin větší pořádek. Podněcuje totiž opoziční strany k tomu, aby se v prezidentské volbě zorganizovaly a spojily s cílem čelit vládní většině. Za tímto účelem musí strany zvolit jednoho lídra celé opozice, který bude ve druhém kole schopen vytvořit takový politický tábor, jenž přesáhne tradiční rámec jeho politického vlivu. Postupně se tedy

¹² V každém departementu mohl kandidát získat maximálně 50 podpisů. Jakmile získal potřebný počet, byl zveřejněn jmenný seznam jeho volitelů, díky kterému mohli svůj výběr přehodnotit i volitelé, kteří svou podporu ještě nevyjádřili.

¹³ V roce 2002 obdržela Ústavní rada od volitelů celkem 17 815 podpisů a v roce 2007 obdržela 16 900 podpisů.

¹⁴ Ústavní rada „dbá na regulérnost volby prezidenta republiky“ (článek 58 ústavy). Rada přijímá a ověřuje podpisy volitelů, stanovuje oficiální seznam kandidátů, zabývá se všemi požadavky, které obdrží během volební kampaně a vyhláší výsledky voleb.

stranický systém seskupil do dvou koalic, které více méně sjednocené přistupují k prezidentským a legislativním volbám. Zatímco institucionální systém čtvrté republiky zvýhodňoval centristické parlamentní většiny, i když velmi slabé, systém páté republiky centrum pohlcuje. Politický střed si totiž musel vybrat mezi dvěma hlavními koalicemi, které jsou dlouhodobě formovány prezidentskou volbou. Reforma měla velký bipolarizační vliv. V roce 1974 se politický střed, jakožto nezávislá politická síla, rozpadl a integroval především do pravicové koalice. Ke konci 70. let vyšlo najevo, že institucionální systém vytvořil stabilní stranický systém – tzv. „bipolární čtverylku“ se čtyřmi hlavními politickými stranami: Unie pro francouzskou demokracii (UDF), Sdružení pro republiku (RPR), Socialistická strana (PS) a Komunistická strana (PCF). Každá z těchto stran reprezentovala 20 až 25 % elektorátu a došlo tak k naprosté marginalizaci ostatních stran.¹⁵ Nicméně v budoucnu dojde k celé řadě institucionálních a politických změn, které toto schéma opět naruší. Zhroucení komunistické strany v 80. letech a oslabení UDF v 90. letech způsobilo, že bipolární čtverylku vystřídal systém dvou dominantních stran, které více či méně ovládaly soubor malých satelitů. Vývoj tak šel od bipolárního uspořádání k „nedokonalému bipartismu“.¹⁶ Za hrozbu pro bipolární uspořádání sil mohlo být považováno ustanovení Národní fronty v letech 1984–2002 jakožto významné politické síly, protože ta chtěla fungovat nezávisle na „bandě čtyř“ a na volebních koalicích. Národní fronta však tyto obavy nenaplnila a podařilo se jí získat pouze status jakéhosi záškodníka, který dokázal výrazně přispět k úpadku jednoho či druhého politického tábora (např. v roce 1977 utrpěl tábor pravicový). Jean-Marie Le Pen sice v roce 2002 postoupil do druhého kola prezidentských voleb, ale zároveň tím poukázal na svou neschopnost v druhém kole shromáždit dostatek elektorátu a stát se tak vlivnou politickou silou, alternativním politickým projektem, který by nadále neměl nic společného se statutem strany, jež akorát protestuje vůči politice celého ideologického spektra. V roce 2007 navíc tato strana utrpěla porážku, když velké množství jejího elektorátu dalo přednost Unii pro lidové hnutí (UMP). Národní fronta obdržela pouze 10,4 % odevzdaných hlasů v rámci prvního kola prezidentských voleb a 4,3 % hlasů v rámci prvního kola legislativních voleb. Sílu bipolárního uspořádání dále dokazuje i to, že navzdory obnovení autonomie středu (nadále nezávislého na levici i na pravici), nedokázal François Bayrou, jehož šance v prezidentských volbách byly vysoké, přeměnit své Demokratické hnutí v důležitého hráče

¹⁵ PARODI, Jean-Luc, 1997. Proportionnalisation périodique, cohabitation, atomisation partisane: un triple défi pour le régime sémi-présidentiel de la Cinquième République. *Revue française de science politique*. Vol. 47, no. 3-4, s. 292-312.

¹⁶ HAEGEL, Florence a GRUNBERG, Gérard. *La France vers le bipartisme? La présidentialisation du PS et de l'UMP*. Paris: Presses de sciences po, 2007.

francouzského politického života. Dnes je více než 90 % poslanců členy dvou hlavních stran – Unie pro lidové hnutí a Socialistické strany.

Reforma přijatá v roce 1962 byla zásadní a dodala Ústavě z roku 1958 její pravý rozměr: prezident, který měl již od roku 1958 silné kompetence, byl od nynějška volen občany, nikoliv politiky. Jeho rozhodnutí tak mají daleko větší legitimitu. Poprvé od roku 1875 vystoupila Francie z parlamentního systému, ve kterém si lid tak zcela neurčoval své představitele. V minulosti se totiž nemuseli zvolení poslanci svým voličům zodpovídat a neváhali přeskupovat většiny – málokdy tvořili vládní většinu volební vítězové. Po demokracii, která pramálo respektovala občana, přišla éra nového politického systému. Dnes je při volbě prezidenta všeobecně známo, jaký program bude chtít implementovat, a o jakou parlamentní většinu se bude opírat. Prezident je vybírán z poměrně stálé koalice, i když, jak můžeme pozorovat v obdobích tzv. kohabitace, prezidentská a parlamentní většina se ne vždy zcela shodují. Během kohabitace není prezident v čele parlamentní většiny, ale spíše v čele opozice, která mu poskytuje prostor pro kritiku vlády a přípravu znovuzískání moci.

Ačkoliv dvoukolový volební systém s omezením na dva kandidáty ve druhém kole představuje základní mechanismus pro tvorbu koalic, má tento systém i další charakteristiky. Úkolem prvního kola je výběr dvou kandidátů, kteří budou stát v čele svých táborů. Jedná se ale také o období, kdy probíhá zásadní národní debata, a ve kterém je v zájmu všech stran nominovat vlastního kandidáta nebo alespoň vyjednávat s vůdčí silou koalice podporu, kterou jí strana může poskytnout ve druhém kole nebo v legislativních volbách. Pokud by to vyústilo v přílišnou atomizaci daného tábora, mohlo by to pro něj znamenat vyřazení z druhého kola (toho jsme mohli být svědky v roce 2002). Systém tak vytváří na dané tábory tlak, aby se již v prvním kole zcela uspořádaly a omezily počet kandidátů. Tento mechanismus dobře fungoval v roce 2007, kdy se pravice organizovala tak, aby zabránila kandidatuře Christine Boutinové (FRS), a levice tak, aby zabránila kandidatuře Jean-Pierra Chevènementa (MRC) a Christiane Taubirové (PRG). Je zřejmé, že tento systém nevytváří uvnitř koalic konsenzuální atmosféru. Pouze favorizuje vznik těch koalic, jichž bratrovražedné boje o vnitřní leadership jsou regulovány volebními výsledky.

Přímá volba prezidenta má i méně viditelné a méně přímé účinky.¹⁷ Díky této volbě má politika celonárodní charakter. Na rozdíl od legislativních voleb, není volba prezidenta roztržena do tolika volebních obvodů, ale pouze do jednoho velkého v podobě území celé republiky. Prezidentské volby se týkají především národních otázek, francouzské politiky jako celku, aniž by kandidáti museli mít přehled o lokálních problémech. V porovnání s ostatními volbami jsou tyto rovněž mnohem více zaměřené na konkrétní osobnosti. Počet kandidátů, kteří se utkají o nejvyšší funkci a budou známí po celé Francii, třebaže reprezentují jen malou politickou sílu, se pohybuje pouze kolem deseti. Přímá prezidentská volba změnila způsob, dle kterého doposavad vznikala politická elita ve francouzské společnosti. Celá politika se tak více personalizovala. Mohli bychom hovořit o jakési prezidencializaci politických stran ve vztahu k volbám. Politické strany se v této zásadní chvíli snaží uspořádat tak, aby našly vhodného kandidáta a dovedly ho až k samotnému vítězství. Mohli bychom rovněž připomenout symbolické účinky této volby.¹⁸ Voliči svou volbou vyjadřují svůj souhlas s demokratickými procedurami a demokratickým diskurzem, vyjadřují svou spokojenost s možností vlastního výběru vlád, projevují svou francouzskou identitu, nemluvě o jejich entuziasmu politický život spolurežirovat a drammatizovat.

▪ Délka prezidentského mandátu

Pro rovnováhu francouzského politického systému byla důležitá ještě další ústavní reforma, a to úprava délky funkčního období prezidenta. O této otázce se hovořilo skoro 30 let, ale vyřešena byla až v roce 2000. V roce 1958 se o ní ještě nediskutovalo – tehdy byla zachována tradice z roku 1873, kdy bylo funkční období ustanoveno na 7 let. V letech 1960 se někteří politici a jiné politické síly (především středolevicové až levicové orientace) snažili mandát snížit na pět let. Tento návrh představoval jakýsi protest proti příliš subjektivnímu způsobu vlády generála de Gaulla a rozsáhlosti jeho prezidentských pravomocí. Takové sjednocení délky prezidentského mandátu s délkou funkčního období parlamentu mělo mít za cíl alespoň symbolicky posílit Národní shromáždění na úkor prezidenta.

Prezident Pompidou všechny velmi překvapil, když v roce 1973 oznámil připravovanou ústavní reformu, která má upravit délku prezidentského mandátu. Reformu odůvodnil tím, že si to funkce žádá. Prezident, mající takovou moc ovlivňovat domácí politickou scénu, by měl

¹⁷ PARODI, Jean-Luc, 1980. « Effets et non-effets de l'élection présidentielle au suffrage universel direct ». *Pouvoirs* n° 14, s. 5-14: jmenuje pět latentních dopadů. Jeho výčet však nemusí být taxativní.

¹⁸ BRAUD, Philippe, 1980. « Élire un Président... ou honorer les dieux? ». *Pouvoirs* n° 14, s. 15-28.

mít zajisté dostatek času k implementaci své politiky, ale zároveň je nutné, aby jeho popularita byla v pravidelných intervalech ověřována, a byl případně nahrazen někým jiným. Návrh byl zprvu v souladu se článkem 89 Ústavy oběma komorami přijat. Na společném zasedání komor však součet hlasů nepřesáhl hranici třípětinové většiny, která byla potřeba k definitivnímu schválení. Místo, aby Georges Pompidou vyhlásil referendum, rozhodl se tuto ústavní reformu odložit.

V následujících letech se prezidentští kandidáti zdáli být této ústavní reformě často nakloněni. Jakmile však došlo k jejich zvolení do funkce, nepřijali zpravidla žádné opatření k jejímu přijetí. V letech 1992–1993 proběhlo v rámci komise na revizi ústavy na toto téma mezi politiky a odborníky na ústavní otázky ještě mnoho bouřlivých debat. Jelikož v této otázce nedošlo k uspokojivé shodě a prezident Mitterrand byl o nutnosti ústavní reformy přesvědčen méně než jeho předchůdci, rovněž nic nepodnikl.¹⁹

Otázka délky prezidentského mandátu opět vyplavala na povrch na jaře 2000 za přičinění bývalého prezidenta Giscarda D'Estainga. Pro tentokrát tu byl jeden element navíc, který představoval pro některé politické aktéry velkou příležitost a motivoval je tak k větší aktivitě. V roce 2002 se měly totiž výjimečně odehrát jak prezidentské, tak i parlamentní volby. Kdyby byla nejprve sjednocena délka prezidentského a legislativního mandátu, došlo by k harmonizaci jejich volebního harmonogramu. To by znamenalo velkou šanci vyhnout se kohabitacím, které mají mnoho stinných stránek, jak ukázala především třetí kohabitace trvající pět let od roku 1997 do roku 2002.²⁰ Samozřejmě zde neexistovala žádná záruka, že bude výsledek těchto dvou voleb, které budou mít několikátýdenní rozestup, a které budou probíhat zcela odlišným způsobem (na jedné straně celonárodní prezidentská debata, zatímco na druhé straně parlamentní volby roztržštěné do 577 volebních obvodů), příznivý pro jednu a tu samou stranu. Ale případy nesouladu by měly být vzácné.

Jak bylo možné předpokládat, předseda vlády Lionel Jospin návrh na zkrácení prezidentského mandátu podpořil, zatímco prezident Chirac byl proti.²¹ Ale raději než riskovat politický políček v podobě ztráty sympatií části negaullistické pravice, rozhodl se nakonec souhlasit s

¹⁹ V roce 1981 byl tehdy kandidující Mitterrand nakloněn buďto pětiletému mandátu s možností prodloužení o jedno funkční období, nebo sedmiletému mandátu bez možnosti prodloužení.

²⁰ Kohabitace vnáší konflikt mezi nejvyšší státní představitelem. Jejich názorová nejednotnost by mohla oslabit postavení Francie zejména na evropské a mezinárodní scéně.

²¹ Během prezidentské kampaně v roce 1995 Jacques Chirac prohlásil: „nejsem proti pětiletému funkčnímu období“ (televizní debata s Lionelem Jospinem, 2. května 1995). 14. července 1999 Chirac prohlásil pravý opak: „pětileté funkční období vede téměř automaticky k prezidentskému systému, a já s prezidentským systémem nesouhlasím.“

pětiletým funkčním obdobím, za předpokladu, že dojde pouze ke zkrácení mandátu bez dalších reforem (například omezení počtu mandátů odstupujícího prezidenta).²² O tomto ústavním zákoně se tedy znovu hlasovalo v obou komorách (pro návrh bylo téměř 9 poslanců z 10) a na přání prezidenta se o něm hlasovalo i v referendu. Toto referendum proběhlo 24. září 2000 za většinové politické shody. Jelikož ale žádná politická síla neměla opravdovou kampaň, nemohlo být účinně mobilizováno veřejné mínění. Byla tak zaznamenána rekordní neúčast (69,8 %) a rekordní počet prázdných či neplatných hlasů (4,9 %). Návrh byl v referendu schválen 73,2 % přijatých hlasů, což však reprezentovalo pouze 18,5 % elektorátu. Z četných průzkumů vyšlo jasně najevo, že většina Francouzů se zkrácením prezidentského mandátu souhlasila, nicméně jim často přišlo zbytečné jít kvůli tomu k urnám.²³

▪ Volební kalendář

Po přijetí pětiletého funkčního období se ústavní problémy začaly rychle soustředit na volební harmonogram. Za normálních okolností by měly v roce 2002 proběhnout nejdříve parlamentní volby v březnu a poté v květnu volby prezidentské.²⁴ Takové pořadí bylo mnohými pozorovateli považováno za choulostivé s ohledem na politické instituce. Znamenalo by to totiž posílení parlamentu na úkor prezidenta, což by určitým způsobem oslabilo instituce páté republiky. Z tohoto úhlu pohledu by se dalo očekávat, že budou gaullisté s úpravou volebního kalendáře souhlasit, zatímco levice bude proti, protože Národní shromáždění by tak mohlo získat na politickém významu. Ze strany hlavních politických lídrů šlo pravděpodobně o opomenutí zásadního vlivu volebních strategií na institucionální otázky a je to především

²² Díky tomu, že prezident Chirac s reformou souhlasil a návrh zákona podepsal společně s premiérem, mohl nad ní mít větší kontrolu. Kdyby s návrhem nesouhlasil, musel by v rámci parlamentu pravděpodobně čelit dlouhé politické debatě, ve které by bylo vzneseno nesčetné a rozmanité množství pozměňovacích návrhů, jež by mohly znatelně narušit rovnováhu politického systému.

²³ Podle průzkumu francouzské společnosti Ipsos učiněného v březnu roku 2000 – tedy ještě před tím, než se tato otázka dostala na pořad dne – se 78 % Francouzů vyjádřilo pro omezení funkčního období na pět let. Průzkumy dalších měsíců nezaznamenaly ve volebních záměrech voličů výraznou změnu, ukázaly ale, že tato reforma není pro občany prioritním problémem, a že volební neúčast bude velmi vysoká.

²⁴ Za normálních okolností měl poslanecký mandát trvat do prvního dubnového úterý pátého roku a legislativní volby se tak měly uskutečnit v únoru nebo v březnu 2002. Konec prezidentského mandátu je odvislý ode dne vstupu předsedy vlády do funkce. Jedná se o výkyv způsobený úmrtím prezidenta Pompidoua v dubnu 1974. Nový prezident byl za těchto okolností volen již v květnu, čímž byl pozměněn volební kalendář. Proto v roce 2002 připadly prezidentské volby na duben/květen.

volební zisk, který je ve spojitosti s touto institucionální změnou zajímavá.²⁵ Na sjezdu Socialistické strany, jenž proběhl 6. listopadu 2000 v Grenoblu, zahájil zprvu zdrženlivý Lionel Jospin diskuzi o změně kalendáře, kterou o několik týdnů dříve iniciovalo vícero politiků, z nichž dva bývalí předsedové vlády – Raymond Barre a Michel Rocard.²⁶ Národní rada Socialistické strany návrh na změnu jednomyslně podpořila. O podobě ústavního zákona, jenž by stanovoval prodloužení poslaneckých mandátů do třetího úterý června pátého roku funkčního období, se hlasovalo v Národním shromáždění (při finálním hlasování z dubna 2001 bylo 308 poslanců pro návrh a 251 proti návrhu).²⁷

Tato reforma byla ukázkovým příkladem krátkozrakého pragmatického počínání. Jelikož byl tento harmonogram schválen s vidinou krátkodobých cílů, nic nemůže zajistit jeho přetrvání. V budoucnu se může totiž stát, že prezident nedokončí svůj mandát, jako se stalo v druhém funkčním období Charlesi de Gaullovi (demise) či Georgesu Pompidouovi (úmrtí). Prezident může rovněž předčasně rozpustit Národní shromáždění (to však téměř jistě neudělá, pokud disponuje stabilní vládní většinou a nekohabituje s opozicí). V těchto dvou případech by opět došlo ke změně volebního kalendáře.²⁸

V každém případě byla tato dvojitá reforma – zkrácení mandátu a posloupnost voleb – velmi důležitá. Nejenže snížila pravděpodobnost kohabitací, ale jak pozdější zkušenost ukázala, posílila i skutečnou moc prezidenta.²⁹ Ten je od nynějška schopný rozšiřovat svou parlamentní většinu (v průběhu voleb může přilákat rovněž některé menšinové tendence), nad svou většinou a svými ministry má lepší kontrolu po kratší čas, a jeho prezidentský program se logicky stane volebním programem jeho politického tábora v legislativních volbách. Tato reforma rovněž oslabilu legislativní volby ve prospěch voleb prezidentských. Parlamentní

²⁵ Případní kandidáti bez opravdové šance na zvolení mají větší šanci se prosadit v rámci debaty o institucionálních otázkách než političtí lídři. Ti jsou totiž podezříváni z toho, že daný návrh prosazují jen jakožto součást strategie své předvolební kampaně.

²⁶ BARRE, Raymond a ROCARD, Michel, 18. listopadu 2000. Voter la tête à l'endroit. *Le Monde*.

²⁷ Poslanci Sdružení pro republiku (RPR) hlasovali proti, kdežto poslanci Unie pro francouzskou demokracii (UDF) se rozdělili na dva tábory. Jeden tábor byl proti prezidentské kandidatuře svého lídra Françoise Bayroua, zatímco druhý tábor s ní souhlasil. Co se týče levice – socialisté byli pro, stejně tak radikálové a stoupenci Jean-Pierra Chevènementa, nicméně Zelení a komunisté byli proti. Nakonec byl nový zákon schválen i Ústavní radou.

²⁸ Nově zvolený prezident po demisi nebo smrti jeho předchůdce může rozpustit Národní shromáždění a nechat zvolit novou sněmovnu, a tím opět sjednotit prezidentský a parlamentní mandát.

²⁹ Taktika, již prezident Sarkozy od roku 2007 energicky praktikuje, může vyústit v oslabení role předsedy vlády. Co se týče aktuálně zvažovaných ústavních reforem, zdá se, že by měly posílit pravomoci parlamentu, aniž by byly oslabeny pravomoci prezidenta. (Jedná se o úvahy autora v době vydání publikace (2008) – pozn. překladatele)

volby se staly pouze volbami ztvrzujícími³⁰: zvolený prezident má obrovskou šanci získat většinu, otázkou ale zůstává, zda tato většina bude dostatečně široká, nebo jestli bude opozice představovat protiváhu v podobě nezanedbatelného počtu poslanců.

Prezidentská volba se stala středobodem francouzského politického života, prvkem, jenž nejvíce ovlivňuje strategii těch největších politických hráčů. Čtyřicetiletou historii prezidentských voleb tak bylo dobré připomenout, abychom mohli lépe pochopit, o čem se diskutuje v politických kuloárech, jak se rodí strategie kandidátů a politických stran, dle jaké logiky občané činí svůj politický výběr a umožní tak zvolení jednoho šťastlivce. Volbu prezidenta popisujeme ze čtyř různých hledisek. První kapitola připomíná průběh a kontext každé volby, druhá vysvětluje důležitost politické kampaně v daném kontextu, třetí analyzuje volební průzkumy a studie, a čtvrtá analyzuje výsledky prostřednictvím volebních map. Díky všem těmto částem bychom měli být schopni lépe chápat, nakolik se prezidentské volby staly pravdivým odrazem francouzské politické kultury.

³⁰ Mnozí voliči mají pocit, že volba prezidenta je klíčová, a že to je především prezident, kdo má mít prostředky k tomu, aby prosadil svůj program. Někteří odpůrci jsou tak nuceni zdržet se hlasování po boku těch, kteří o politiku nejeví zájem.

1. KAPITOLA

Prezidentská volba: kandidáti v kontextu své doby

Pierre Bréchon, Bernard Denni

Od začátku páté republiky (1958) jsme mohli být svědky devíti prezidentských voleb. První volba, jež se odehrála 24. prosince 1958, se do naší paměti vepsala jen poskrovnu, neboť jí po přijetí nových politických institucí chybělo téma, které by přilákalo pozornost. Je zřejmé, že Charles de Gaulle byl úplně prvním prezidentem, který tak silně ovlivnil instituce své země. V kontextu války v Alžírsku a po zdiskreditování předešlého režimu, se jevil jako jediná naděje na zlepšení. Političtí činitelé a jejich zástupci společně tvořili volební sbor, který měl více než 80 000 členů. Stejně jako v případě voleb do senátu se tito volitelé museli uchýlit do hlavního města (prefektury) svého departementu. De Gaulle, kterého podpořila většina politických autorit včetně socialistů (SFIO), obdržel 78,5 % všech odevzdaných hlasů. Téměř tolik lidí se vyjádřilo i pro přijetí Ústavy v referendu o změně ústavního zákona z 28. září 1958 (79,3 %). Komunistický senátor Georges Marrane získal 13,1 % hlasů a představitel nekomunistické levice Albert Chatelet vystupující proti změně ústavního zákona získal 8,4 % hlasů.

Od roku 1965, tedy od té doby, co je prezident volen v přímé volbě, se francouzská politická scéna čím dál tím více soustředí na tuto událost. Demise generála de Gaulla v roce 1969 a zvolení Georgese Pompidoua novým prezidentem přinesly nečekaný zlom a konec „gaullistické republiky“. Pompidouova smrt v roce 1974 znamenala další změnu volebního kalendáře a zvolený Valéry Giscard d'Estaing, lídr nezávislých republikánů, ukončil hegemonii gaullistů v rámci umírněné pravice. V roce 1981 vyhrál prezidentské volby François Mitterrand, a levice se tak po 23 letech opozice dostala k moci. Během Mitterrandova sedmileté funkčního období došlo na francouzském politickém poli ke dvěma nezvyklostem: levice vystřídala pravici u moci a prezident kohoitoval s opozičním předsedou vlády. V roce 1988 se o prezidentské místo Mitterrand utkal se svým ministerským předsedou Jacquesem Chirakem (RPR). V roce 2002 čelil Chirac, zvolený prezidentem v roce 1995, v prvním kole Lionelu Jospinovi, jenž se stal v roce 1997 prvním socialistickým předsedou vlády poté, co došlo k rozpuštění poslanecké sněmovny. V roce 2007 nastal další zvrat, když do politiky vstoupila nová generace padesátníků – Ségolene Royalová za levici,

François Bayrou za střed a Nicolas Sarkozy za pravici. Ten 6. května téhož roku s velkým náskokem zvítězil nad Royalovou v prezidentských volbách.

Prezidentská volba silně ovlivňuje jak strategie politických stran, tak jejich vedení. Pokud chtějí mít strany za páté republiky vliv, musí být schopné najít ve svém jádru osobnost schopnou prezidentské kandidatury, která bude mít možnost se obklopit jednotným a efektivním týmem, a která bude mít kapacitu získat mnoho příznivců. Stejně tak i strany, které v takového kandidáta doufat nemohou, se této logice nevyhnou. Tyto strany zas musí být přesvědčivé natolik, aby byly schopné se stát součástí koalice pro druhé kolo prezidentských voleb, nebo pro jiné volby, především ty parlamentní. A tak již více než 40 let podněcuje druhé kolo prezidentských voleb politické strany k vytváření spojenectví, tábor proti táboru, dle bipolárního schématu.

Tato volba rovněž zveličuje některé tendence politického života tím, že je zviditelňuje a dává jim celorepublikový význam. Od 80. let vyjadřují voliči svou nedůvěru v politické elity prostřednictvím protestních hlasů. Tato tendence vykristalizovala v prezidentských volbách v roce 2002: 29,6 % voličů hlasovalo buďto pro extrémní levici nebo extrémní pravici, z toho 16,9 % hlasů připadlo Jean-Marie Le Penovi, který k všeobecnému překvapení získal druhé místo a znemožnil tak Lionelmu Jospinovi, levicovému kandidátovi a předsedovi vlády od roku 1997, účastnit se druhého kola. Podruhé v historii (1969 a 2002) se tak levice neúčastní rozhodujícího kola. Od roku 1995 utrpěla levice tři porážky za sebou. Strategické a taktické omyly prezidentská volba přísně trestá, stejně jako neschopnost vytvořit přesvědčivý politický program, který by reagoval na nejpálčivější problémy většiny voličů.

Přijetí pětiletého funkčního období v roce 2000, převrácení volebního harmonogramu na úkor legislativních voleb v roce 2001, postupná prezidencializace institucí, která, jak se zdá, ještě zesílila se zvolením Nicolase Sarkozyho do funkce – to vše přispělo k posílení role prezidentské volby v politické sféře. Více než kdy předtím je pro pochopení francouzské politiky třeba zkoumat právě volbu prezidenta republiky. V této „bitvě o trůn“ totiž hraje svou roli velmi mnoho faktorů: při každé volbě je třeba brát v potaz momentální ekonomickou, sociální a především politickou situaci, a snažit se pochopit specifický vývoj každého volebního období. To je cílem této chronologicky koncipované kapitoly.

▪ 1965: Charles de Gaulle v druhém kole prezidentské volby

V roce 1962 vyšel generál de Gaulle vítězně ze své konfrontace s velkou částí politické reprezentace. Všichni ti, kteří se zavedením přímé prezidentské volby nesouhlasili, se musí přizpůsobit: od nynějška je prezident volen každých sedm let svrchovaným lidem. Teď, když je termín dalších voleb známý – prosinec 1965 – musí se na něj všechny politické síly náležitě připravit.

• Které kandidáty proti de Gaullovi?

V září 1963 přišel týdeník *L'Express* a někteří středolevicoví politici s návrhem, jak by měl vypadat nejhodnější kandidát, jenž by mohl čelit generálu de Gaullovi v prezidentské volbě. Takový kandidát nemusí být členem politické strany, ani významnou osobností po vzoru čtvrté republiky, ale musí mít zkušenosti s vládnutím a přijímat nové instituce. Tento portrét „Pána X“ je rychle ztotožněn s Gastonem Defferrem – bývalý ministr ve vládě Guy Molleta, předseda poslaneckého klubu socialistické strany v Národním shromáždění a starosta Marseille. Tento umírněný socialista vystoupil s návrhem široké politické unie reprezentující ideologické spektrum od leva až k pravicovému středu. Jeho projekt však v roce 1965 selhal. Strana křesťansko-demokratické orientace Lidové republikánské hnutí (MRP) totiž dostala strach, že bude považována za příliš levicovou, zatímco Socialistická strana se obávala, že bude považována za příliš pravicovou.³¹ Gaston Defferre tak z prezidentského klání odstoupil 6 měsíců před prvním kolem.

³¹ Za rozkol může především otázka sekularismu.

3 Překladatelská analýza originálu

Při analýze textu budeme vycházet z modelu Ch. Nordové a jejího rozdělení na vnětextové a vnitrotextové faktory.³² Mezi vnětextové faktory dle Nordové patří *autor, vysílatel, záměr vysílatele, adresát, místo a čas, médium, motiv komunikace* a rovněž *textové funkce*. Mezi vnitrotextové faktory řadí *téma, obsah, presupozice adresáta, výstavbu textu, nonverbální prvky, lexikum, syntax a suprasegmentální prvky*. Textovým funkcím, jak je definoval Roman Jakobson³³, zde budeme věnovat samostatnou kapitolu. Samostatnou kapitolu zde věnujeme i stylistickému zařazení textu.

3.1 Vnětextové faktory

3.1.1 Autor

Knihla vznikla pod vedením Pierra Bréchona, podílel se na ní však celý kolektiv autorů. V této práci jsme překládali úvod knihy a část první kapitoly. Zatímco úvod napsal Pierre Bréchon sám, na první kapitole se spolupodílel s Bernardem Dennim. Následně detailněji představíme pouze P. Bréchona, další autory zmíníme jen okrajově.

Pierre Bréchon je profesorem politologie na Sciences Po v Grenoblu. V letech 2002 až 2005 působil rovněž jako ředitel tohoto institutu. Dále působí jako výzkumný pracovník v rámci PACTE-CNRS (jedná se o výzkumnou odnož *Národního výzkumného centra* spolupracujícího právě se Sciences Po Grenoble a l'Université de Grenoble Alpes). P. Bréchon se zabývá především analýzou politických hodnot, volebním chováním, politickými stranami, apod.³⁴ Ve své poměrně rozsáhlé bibliografii se věnuje hlavně francouzskému politickému systému.³⁵ Bernard Denni působí rovněž jako profesor politologie na Sciences Po v Grenoblu. Mimo to působí jako zástupce ředitele PACTE-CNRS. Jacques Gerstlé je profesorem politologie na univerzitě v Paříži. Pierre Martin a Annie-Claude Salomon jsou výzkumnými pracovníky Národního výzkumného centra (CNRS).

³² NORD, Christiane. *Text Analysis in Translation: Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. Amsterdam: Rodopi. 2005. s. 35-140.

³³ JAKOBSON, Roman. Lingvistika a poetika. In *Poetická funkce*. s. 73-85. Jinočany: H & H, 1995.

³⁴ Le Figaro.fr. [online]. [cit. 2015-12-15].

Dostupné z: <http://evene.lefigaro.fr/celebre/biographie/pierre-brechon-15585.php>

³⁵ SCIENCE PO Grenoble. [online]. [cit. 2015-12-15].

Dostupné z: <http://www.sciencespo-grenoble.fr/membres/brechon-pierre/>

3.1.2 Médium

Kniha vyšla v nakladatelství *La Documentation française*. Jedná se o oficiální nakladatelství orgánu francouzské státní správy DILA (Direction de l'information légale et administrative). DILA spadá pod pravomoci předsedy vlády. Jedná se tak o státní nakladatelství, které publikuje témata týkající se veřejné sféry: kultura, komunikace, právo, ekonomie, finance, vzdělání, společnost, životní prostředí, apod. Cílem *La Documentation française* je tyto témata popularizovat a zpřístupnit široké veřejnosti tak, aby měl každý občan možnost se zapojit do veřejného života a veřejné debaty.³⁶ Tato kniha vyšla v řadě „Les études de la Documentation française“ stejně jako některé Bréchonovy pozdější knihy: *La France aux urnes, 60 ans d'histoire électorale* (2009); *Les partis politiques français* (2011).³⁷

3.1.3 Čas a místo

Tato kniha vyšla v roce 2008 ve Francii. Co se týče otázky času, je třeba konstatovat dvě věci. Jelikož bylo cílem knihy poskytnout čtenáři detailní analýzu všech přímých prezidentských voleb od roku 1965, bude kniha pro dnešního čtenáře neúplná o prezidentské volby z roku 2012. Z druhého úhlu pohledu se jedná o konstatování historických událostí a vysvětlení fungování politického systému, přičemž se jedná o realie, které jsou pravdivé i pro dnešního čtenáře. Od roku 2008 nedošlo k žádné radikální změně v rámci francouzského poloprezidentského demokratického systému, abychom se museli obávat ideologického zabarvení, které by nekorespondovalo s dnešní percepcí. Ke zmatení může dojít pouze v pasážích, ve kterých autor mluví o dnešních situacích, přičemž „dnešní“ znamená kontext roku vydání knihy, tedy rok 2008. Čtenáře je nutné na tuto skutečnost upozornit.

Kniha vznikla ve Francii a s tímto prostředím je těsně spjatá i svým tématem. Knihu je třeba vnímat jako dílo, která nás má vzdělat o cizí kultuře. Proto je nezbytné překlad nelokalizovat do českého prostředí.

³⁶ La Documentation Française. *Qui sommes nous ?* [online]. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/informations/qui-sommes-nous>

³⁷ La Documentation Française. *Questions à Pierre Bréchon* [online]. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/dossiers/d000522-l-election-presidentielle-francaise-de-2012/questions-a-pierre-brechon>

3.1.4 Adresát

Adresátem této publikace jsou francouzští občané se zájmem o historii a politiku. Především se kniha zdá být zacílená na vysokoškolské studenty oborů historie a politologie, a na osoby, které mají v daném tématu přehled. Pokud by se jednalo o osoby, jež se s tématem teprve seznamují, musí se jednat o zvědavé a hlavně pozorné čtenáře ochotné si některé souvislosti dohledat. Autor téma totiž zapojuje do širšího kontextu a mnoho otázek pouze nastiňuje bez dalšího vysvětlování. Z tohoto důvodu jsme došli k závěru, že autor při zpracování tématu počítal se čtenářem, který bude disponovat určitým historickým i politicko-politologickým povědomím. Vzhledem k výše zmíněnému předpokládáme, že kniha může v českém prostředí zaujmout pouze ty čtenáře, kteří se zabývají historií a politologií, a zároveň francouzským prostředím. Jelikož se jedná o poměrně složitě formulované téma pojednávající o cizím prostředí, bude motivace „obyčejného“ českého čtenáře k přečtení knihy menší, než motivace „obyčejného“ francouzského čtenáře. Jelikož předpokládáme, že text překládáme pro v oboru vzdělané čtenáře, zachováváme autorovu obtížnost textu, aniž bychom se snažili text příliš dovysvětlovat (např. pomocí poznámkového aparátu). Předpokládáme totiž také, že francouzský čtenář nemusí o své historii a o svém politickém systému vědět nutně více než český čtenář. Pokud tedy autor usoudil, že se v textu zorientuje francouzský čtenář, měl by se v něm zorientovat i čtenář český.

3.1.5 Záměr vysilatele a motiv komunikace

Záměr autora, jakožto vysokoškolského profesora politologie, byl publikovat vzdělávací text v oblasti francouzské historie a politologie. Tento záměr je úzce propojen rovněž se záměrem vydavatelství, které knihu publikovalo, protože se jedná o oficiální nakladatelství francouzské vlády, jež se snaží vzdělávat francouzské občany ve všech důležitých odvětvích (nejen) francouzského veřejného života. Konkrétněji chtěl autor čtenářovi vysvětlit roli přímé prezidentské volby ve francouzském politickém systému. Funkce textu je tedy čistě vzdělávací.

3.2 Textové funkce

V této kapitole se pokusíme určit textové funkce originálního textu pomocí typologie šesti jazykových funkcí Romana Jakobsona. Mezi tyto funkce patří funkce *referenční*, která se orientuje na kontext, *expresivní* se soustředí na autora, *poetická* na sdělení jako takové, *konativní* na adresáta, *fatická* na kontakt a *metajazyková* na kód.³⁸

V textu jednoznačně převažuje funkce **referenční**, která vyplývá z povahy odborného textu. Druhou nejčastější funkcí je pak funkce **expresivní** – autor často používá hodnotící výrazy (*La réforme s'est révélée très structurante pour un système politique (...)* O: 4) nebo expresivní výrazy, které autor používá nejspíš k oživení jinak seriózně formulovaného textu (*De nouvelles élections législative (...) confirment la victoire gaulliste et laminent les autres grands partis.* O: 3; *les combats fratricides* O: 6). **Poetická** funkce se vyskytuje vzácně (*Cette question a constitué un véritable serpent de mer pendant près de 30 ans pour trouver finalement un épilogue en 2000.* O: 7). **Konativní** funkci nacházíme především v inkluzivním plurálu (*On devrait mieux percevoir combien ces scrutins présidentiels sont devenus un très bon miroir de notre culture politique.* O: 10).

3.3 Stylistické zařazení textu

Pro definování stylu textu jsme použili jednak publikaci *Stylistická analýza českých a francouzských textů*³⁹ a také publikaci *Čeština pro překladatele*⁴⁰. Došli jsme k závěru, že překládaný text vykazuje charakteristiky populárně naučného stylu, který spadá pod styl odborný. Jak bude ještě zmíněno, kompozice textu je promyšlená a horizontální a vertikální členění tomuto stylu odpovídá. Pro tento styl je charakteristický hojný výskyt odborných termínů (3.4.4 Lexikum), čísel a jiných symbolů – přesné číselné údaje vyjadřující především procenta nebo data tvoří nezanedbatelnou část našeho textu (1.). Prostřednictvím hlavního textu a poznámkového aparátu autor odkazuje k jiným textům (2.). Můžeme dále pozorovat vysokou četnost prézentu, který souvisí s nadčasovostí a obecností tématu (3.), a kondenzované vyjadřování bez redundantních informací. Autor používá nejčastěji inkluzivní

³⁸ JAKOBSON, Roman. cit.d. (pozn. č. 33)

³⁹ BRUNEL, Aude a ŠOTOLOVÁ, Jovanka. *Stylistická analýza českých a francouzských textů*. 1. vyd. V Praze: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2012.

⁴⁰ HOUŽVIČKOVÁ, Milena a HOFFMANNOVÁ, Jana. *Čeština pro překladatele: základy teorie, interpretace textů, praktická cvičení*. 1. vyd. V Praze: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2012.

plurál (4.) nebo neosobní vyjadřování (5.). Najdeme zde i jeden příklad autorského plurálu, a to v poznámkovém aparátu – nejedná se však o snahu vyhnout se vyjádření v 1. osobě jednotného čísla, ale o skutečnost, že kniha byla sepsána kolektivem autorů (6.). Aby byl však text pro čtenáře přístupnější, snaží se autor navazovat na společné znalosti, které předpokládá u cílového čtenáře (7.). Mnohdy také volí nepřesné formulace (8.) a obrazná vyjádření (9.).

1. *Depuis le début de la Ve République, neuf élections présidentielles ont été organisées, en 1958, 1965, 1969, 1974, 1981, 1988, 1995, 2002 et 2007.* (O: 2)

[...] *il ne recueille que 10,4 % des suffrages exprimées lors du premier tour présidentiel et 4,3 % lors du premier tour législatif.* (O: 5)

2. *Après avoir écrit Le coup d'État permanent [...]* (O: 1)

3. *La réforme de 1962 se caractérise aussi par la limitation du nombre de candidats [...]* (O: 4)

4. *On a même pu parler d'une présidentialisation [...]* (O: 6)

5. *Une autre réforme de la Constitution a été très importante [...]* (O: 7)

6. *Nous ne référençons en notes infrapaginales que [...]* (O: 1)

7. *On sait qu'il n'en a pas toujours été ainsi.* (O: 1)

8. *Les « petits » candidats potentiels semblent de mieux en mieux organiser [...]* (O: 4)

9. *Cette question a constitué un véritable serpent de mer [...]* (O: 7)

3.4 Vnitrotextové faktory

3.4.1 Téma a obsah

Tématem knihy je přímá volba prezidenta republiky ve Francii a její role ve francouzském politickém systému. Kolektiv autorů si vzal za cíl vysvětlit čtenáři nakolik je tato volba pro pochopení celého politického systému důležitá. Kniha přímou prezidentskou volbu usazuje do širokého historicko-politického kontextu tak, aby čtenář mohl pochopit motivaci k jejímu ustanovení, a také, aby mohl pochopit, jak dosavadní institucionální nastavení ovlivnila. Kniha dále prezentuje jednotlivé kandidáty s důrazem na prvky, které v daném období opět nějakým způsobem politický systém formovaly. Autoři prezidentskou volbu analyzují i z hlediska volebních kampaní, volebních průzkumů a volební geografie. Jedná se tak o komplexní, podrobnou analýzu vztahů politických i nepolitických aktérů vzhledem k přímé prezidentské volbě, a jejich vzájemné ovlivňování.

Obsahem úvodní kapitoly je představení přímé prezidentské volby v celém jejím historicko-politickém kontextu. Autor zběžně vysvětluje jak historické události, tak i fungování politického systému v daném období. Detailněji pak vysvětluje, jak prezidentská volba probíhala v předešlých republikách, a jak se proměňovala během republiky páté. Autor se v úvodu snaží čtenáři ukázat, na co všechno je třeba brát zřetel v případě, že roli

prezidentské volby v politickém systému chceme porozumět do hloubky. První kapitola pojednává o jednotlivých prezidentských volbách od roku 1965 až do roku 2007. Druhá kapitola analyzuje zásadní změny ve volebních prezidentských kampaních. Třetí kapitola se zabývá volebními průzkumy a čtvrtá kapitola zkoumá volební chování voličů. Za každou kapitolou se nachází příslušná bibliografie. Kniha obsahuje rovněž závěr napsaný P. Bréchonem.

3.4.2 Presupozice adresáta

Presupozice adresáta jsme již nastínili v kapitole *adresát*. Z textu je zřejmé, že autor počítá s všeobecným historicko-politickým povědomím. Počítá s rámcovou znalostí historie Francie 19. a 20. století a také se znalostí francouzského politického a administrativního systému a terminologie, která je s nimi spojená. Čtenář by měl rovněž znát zásadní politické aktéry (politické strany a představitele) od začátku 2. pol. 20. století do současnosti. Teoreticky by se tyto presupozice měly u francouzského a českého čtenáře lišit. My však předpokládáme, že český čtenář se o toto téma zajímá a má podobný přehled jako čtenář francouzský. Proto se k intelektualizaci uchylujeme jen zřídka, např. pro českého čtenáře uvádíme celé názvy politických stran (podrobněji rozebereme níže v kapitole *Specifické problémy překladu*).

3.4.3 Členění a grafika textu

V rámci textové struktury rozlišujeme horizontální a vertikální členění. Co se týče horizontálního členění, je třeba sledovat, jak je téma knihy zapracováno do jednotlivých kapitol, oddílů a odstavců. Vertikální členění pak poskytuje hierarchizaci informací dle jejich důležitosti.

Horizontálně je kniha rozčleněna na úvod, čtyři samostatné kapitoly, a závěr. Úvod je v porovnání se závěrem o mnoho delší. Je to dáno tím, že je autor nucen svého čtenáře v úvodu zasvětit do širokého historicko-politického kontextu, aby byl čtenář schopen zbytek knihy správně chápat. Hlavní kapitoly se ve svém rozsahu rovněž liší, protože každá zpracovává téma prezidentské volby z odlišné perspektivy. Každá kapitola je dále rozdělena do podkapitol, a podkapitoly se dále dělí do menších celků. Na konci každé kapitoly se nachází dílčí bibliografie. Pokud tak čtenáře zajímá pouze část problematiky, jednoduše najde, jak konkrétní oddíl, tak související literaturu.

Co se týče vertikálního členění, je třeba zmínit doplňující informace v podobě poznámkového aparátu. Poznámky pod čarou buďto odkazují na citovanou literaturu nebo šířeji vysvětlují

problematiku hlavního textu. Pro rozlišení důležitosti jednotlivých informací používá autor rovněž kurzívu a závorky. Autor v textu používá kurzívu jednak pro vyznačení názvů děl, a rovněž pro zdůraznění informací, které jsou pro pochopení textu klíčové. Například, když autor pojednává o rozdílech mezi přímou a nepřímou prezidentskou volbou, kurzívou zvýrazňuje slova *direct* a *indirect* (O: 10).

Z pohledu nonverbálních prvků je třeba konstatovat, že je kniha díky promyšlené grafické úpravě velice přehledná. Každá kapitola začíná na samostatné straně a je vícero způsoby graficky vyznačena. V záhlaví stránky se nachází světle šedý pruh, pod kterým se nachází název kapitoly nadepsán velkým písmem. Pod názvem kapitoly jsou vždy jména autorů, kteří danou kapitolu zpracovali. Odlišně graficky jsou rozlišovány i podkapitoly a podřazené podkapitoly, a to především prostřednictvím tučného písma. Autor rovněž používá symbolu hvězdičky pro odsunutí a vyznačení posledního odstavce kapitoly, jenž má sloužit jako dílčí závěr.

3.4.4 Lexikum

Vzhledem ke stylistickému zařazení je logické, že většinu textu tvoří odborné termíny. V našem textu se nejhojněji vyskytují termíny z politologie a historie. Termíny z oblasti politologie tvoří většinu textu a můžeme je pracovní rozdělit do třech kategorií. V první kategorii se nachází ty, které mají v češtině přesný ekvivalent, protože se jedná o termíny běžně používané pro popis demokratických politických režimů (*une élection, un système politique, le suffrage, un despote, les parlementaires, l'Assemblée nationale, la classe politique, les partis politiques, un référendum, la dissolution, les élections législatives, le mode de scrutin, les sénateurs, le corps électoral, le multipartisme...*). V druhé kategorii se nachází termíny, které náš politický systém nepoužívá, a třetí kategorií máme na mysli termíny, které autor uvádí v uvozovkách. Druhou a třetí kategorií podrobně rozebereme v oddílu „překladatelské problémy“.

Historické termíny se vyskytují v menším počtu (*le coup d'État, la Cinquième République, la guerre d'Algérie, l'attentat du Petit Clamart...*).

3.4.5 Suprasegmentální prvky

Co se týče interpunkce, používá autor především dvojtečky, a to k rozčlenění souvětí. Buďto souvětí rozčleňuje na obecnou a konkrétní část, nebo na část hlavní a část doplňující, která část hlavní vysvětluje. K rozčlenění souvětí používá autor i závorky, ve kterých uvádí upřesňující informace. V textu se často vyskytují uvozovky. Ty zde nejčastěji označují citace z různých publikací či výroky jiných lidí. V textu se rovněž objevují výrazy vyznačené kurzívou. Použití kurzívy je rozmanité. Autor tak vyznačuje díla cizích autorů (*Le coup d'État permanent O: 1*), upozorňuje na klíčové nebo cizí pojmy.

4 Metoda překladu

Elementární součástí metody překladu je snaha o vytvoření tzv. funkčního překladu, který bude mít v cílovém kontextu překladatele stejnou funkci jako v původním cílovém kontextu autora. K tomu bylo nezbytné pokusit se na základě překladatelské analýzy definovat charakter původní komunikační situace, která vyvstala mezi autorem a primárním čtenářem. Došli jsme k závěru, že originální text je vázán na francouzskou kulturu a určen především francouzskému čtenáři. Jedná se o popularizační text, který však vykazuje velké množství odborných termínů, na základě čehož usuzujeme, že není určený nejširší veřejnosti, ale omezenějšímu okruhu čtenářů, kteří mají v dané oblasti určitý přehled. Základní funkci textu vnímáme jako vzdělávací. Předpokládáme tedy, že se český čtenář bude chtít vzdělat, jak v odborné oblasti, tak ve francouzské kultuře jako takové. Proto s textem nakládáme jako s dobovým dokumentem a prvky cizí kultury ponecháváme. S ohledem na českého čtenáře a s ohledem na funkci textu usuzujeme, že musíme klást důraz na srozumitelnost a věcnou správnost. Při překladu jsme se snažili mít stále na paměti kulturní rozdíly obou národností, rozdílnost v jejich povědomí o analyzovaném tématu, stejně jako rozdílnost jazykových systémů a stylistických norem.

Po vymezení těchto premis bylo třeba vyhledat české a francouzské publikace, které nám pomohly s pochopením tématu a s překladem odborných termínů. K tomu nám nejvíce posloužila kniha *Francouzský politický systém*⁴¹ (a další články dohledatelné na internetu) od českého politologa specializujícího se na francouzskou politiku – Michela Perottina.

⁴¹ PEROTTINO, Michel. *Francouzský politický systém*. Vyd. 1. Praha: Slon, 2005. Politické systémy; sv. 3.

5 Překladatelské problémy

5.1 Rovina lexikální

Jak jsme nastínili v překladatelské analýze, zaměříme se v této části na analýzu druhé a třetí kategorie politologických termínů. Druhá kategorie se týká termínů, které náš politický systém nepoužívá, a tak pro ně nemáme přesné ekvivalenty nebo má ekvivalentní výraz odlišný význam. Řadíme sem výrazy: *les délégués supplémentaires des communes* (O: 2), *les présidents d'intercommunalités* (O: 4), *le Congrès* (O: 1).

Francie má rozvětvenější státní správu – některé instituce u nás nemají obdobu a neexistuje pro ně ustálený ekvivalent. Pro překlad těchto termínů je nutné zkoumat českou odbornou literaturu nebo je nutné termín věcně pochopit a interpretovat. Výraz *les délégués supplémentaires des communes* se nám podařilo najít v díle českého politologa Michela Perottina *Francouzský politický systém*⁴², kde ho překládá jako *delegáti z obecních rad*. Pro výraz *les présidents d'intercommunalités* jsme sice v odborné literatuře nenašli přesný ekvivalent, ale po prozkoumání tématu meziobecní spolupráce v knize *Evropská lokální politika*⁴³ se nám jeví zvolený překlad (předsedové meziobecních sdružení) jako věcně správný. Pro výraz *le Congrès* máme přesný překladový ekvivalent „kongres“, ten však nemá stejný význam. Proto je zde třeba význam francouzského slova vysvětlit opisem.

Třetí kategorií máme na mysli termíny, které autor uvádí v uvozovkách.

- Některé uvozené výrazy jsou aluzemi na jiná díla či výroky. „*Monarque républicain*“ (O: 1) – jedná se o výraz francouzského politologa Maurice Duvergera. Jelikož se jedná o často používaný výraz, bylo nutné zkoumat, jestli se v češtině pro něj neukotvil přesný ekvivalent. Ekvivalentní výraz jsme našli v díle M. Perottina *Francouzský politický systém*. Také výraz „*quadrille bipolaire*“ (O: 5) pochází od M. Duvergera a jeho překlad dohledáváme v článku M. Perottina *Hledání ztraceného středu po francouzsku*⁴⁴. V případě výrazu „*la bande des quatre*“ (O: 5) zjišťujeme, že se jedná o výraz Jean-Marie Le Pena, kterým označil v roce 1989 čtyři nejdůležitější

⁴² PEROTTINO, Michel. cit.d. (pozn. č.41)

⁴³ JÜPTNER, Petr a kol. *Evropská lokální politika*. Vyd. 1. Praha: Petr Jüptner ve spolupráci s Institutem politologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, 2007.

⁴⁴ Ústav mezinárodních vztahů. *Hledání ztraceného středu po francouzsku*. [online]. [cit. 2015-12-18]. Dostupné z: <http://www.iir.cz/article/hledani-ztraceneho-stredu-po-francouzsku>

politické strany tehdejší doby. Michel Perottino toto slovní spojení překládá jako „banda čtyř“⁴⁵ a my jsme se rozhodli převzít jeho řešení. Výraz „Monsieur X“ (O: 13) byl publikován ve francouzském týdeníku *L'express* v roce 1963 (v tomto případě autor výraz v textu vysvětluje), český ekvivalent jsme však nedohledali, a dovolujeme si ho doslovně přeložit jako „Pán X“ (P: 19).

- Výrazy „bipartisme imparfait“ (O: 5), „un quinquennat sec“ (O: 7), „grands électeurs“ a „république gaullienne“ (O: 11) patří k ustáleným termínům popisující (nejen) francouzský politický systém, aniž by však byly připisovány jednomu autorovi. Pro první výraz je ustálený český ekvivalent „nedokonalý bipartismus“ – toto spojení je nám známo ze studia politologie a ověřujeme jeho výskyt rovněž pomocí internetového vyhledávače. Uvozovky ponecháváme, aby čtenáři bylo jasné, že se jedná o ustálený výraz pro dané nastavení stranického systému. Naopak pro druhý výraz přesný český ekvivalent nenacházíme, a proto volíme strategii vysvětlujícího opisu, a jelikož tak ztrácíme přesný termín, vynecháváme uvozovky. Uvozovky vynecháváme i u třetího termínu, pro který čeština nemá specifický výraz a dle Perottina se překládá výrazem *volitelé*⁴⁶, jenž má v češtině širší význam. Čtvrtý termín je všeobecně používaným pojmem pro období vlády generála de Gaulla. Český kalk „gaullistická republika“ nemá na internetu mnoho výskytů, ale objevuje se v bakalářské práci, již vedoucím byl M. Perottino, a proto usuzujeme, že je takový překlad možný.⁴⁷
- Výraz *les „petits“ candidats* (O: 4) podle nás naznačuje pouze obraznost vyjádření. Proto ponecháváme uvozovky, aby čtenář chápal, že se nejedná o malý vzrůst kandidátů, ale o malou politickou moc. Slovní spojení „*bricolage pragmatique*“ (O: 8) se v této podobě vyskytuje i v jiných francouzských textech, jak jsme zjistili pomocí internetového vyhledávání. V češtině se nám však nepodařilo najít ekvivalentní spojení a proto jsme se uchýlili k opisu. Slovní spojení „*bataille au sommet*“ (O: 12) chápeme jako obrazné vyjádření, které má oživit text. Z toho důvodu se snažíme najít podobnou formulaci, abychom intenci autora zachovali.

⁴⁵ Perottino, Michel (2011). Několik poznámek k výměně lídra Národní fronty ve Francii. *Acta Politologica* 3, 1, s. 83–92. ISSN 1803–8220.

⁴⁶ PEROTTINO, Michel. (pozn. č.41)

⁴⁷ REJMÍŠ, Martin. *Gaullismus a evropská integrace*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, 2008. 51 s.

V kontextu historických termínů jsme narazili pouze na jeden případ, který mohl být v doslovném překladu pro českého čtenáře matoucím. Formulaci *Le coup d'État napoléonien de 1851* (O: 1) jsme upřesnili formulací „*Převrat učiněný v roce 1851 budoucím Napoleonem III.*“ (P: 6). To z toho důvodu, že český čtenář má tendenci si slovo „napoleonský“ spojovat především s Napoleonem I. Bonapartem.

5.1.1 Vlastní jména

V textu se vyskytují vlastní jména hlavních politických osobností zkoumaného období, která by měla být čtenáři více méně známá. Navíc autor většinou uvádí, o koho se jedná. Otázkou tak pro nás bylo pouze zda přechylovat ženská příjmení. V překladu jsme se rozhodli jména přechylovat, protože se nám to tak jeví jako správné v kontextu současného jazykového úzu.

Explicitovali jsme pouze výraz *L'express* (O: 13), protože předpokládáme, že tento časopis český čtenář nezná (*týdeník L'Express* P: 19).

5.2 Morfologická rovina

Na morfologické rovině můžeme pozorovat širokou škálu francouzských slovesných časů. Nejčastěji se v textu vyskytuje *présent de l'indicatif*. Ten se vyskytuje v pasážích popisujících aktuální situaci (*On peut aujourd'hui considérer le président français comme un „monarque républicain“ très puissant, choisi et légitimé par le peuple.* O: 1) nebo popisujících stav v minulosti, kde působí jako *présent historique* (*Il est surtout le premier président de gauche à se couler dans cette fonction et à en apprécier les vertus.* O: 1). V souladu s českými konvencemi jsme historický présent převáděli minulým časem. Vyskytly se však pasáže, kde jsme přítomný čas ponechali. Jedná se především o pasáže, kde šlo o tvrzení se všeobecnou platností. Vyskytl se i jeden neobvyklý případ, kde jsme váhali, zda převádět do minulého času nebo ponechat čas přítomný:

„Il est désormais l'inspirateur et le grand metteur en scène de la politique de la France. Souvent contesté dans ses initiatives par les parlementaires, de Gaulle souhaite continuer d'exercer à plein les potentialités de la fonction présidentielle. (...) De plus, pour l'avenir, il craint qu'une élection de type sénatorial n'aboutisse à faire élire un notable politique qui n'aurait guère plus de légitimité qu'un Président de la IIIe ou de la IVe République. (...) Telle est du moins la conviction de Charles de Gaulle.“ (O: 2,3)

Jelikož jsme z textu cítili jakousi snahu autora zprostředkovat tok de Gaullových myšlenek a přiblížit ho tak co nejvíc čtenáři, chtěli jsme tuto snahu zachovat, a rozhodli jsme se pro přítomný čas, který je dynamičtější a historickou událost učiní aktuálnější – čtenáře vtahuje do děje.

V hlavním výkladu autor nejčastěji střídá přítomný čas a minulý čas. Co se týče minulých časů, používá autor *passé composé* či *passé simple* pro popis děje, který je možné časově vymezit. *Passé simple* je pak v porovnání s *passé composé* méně dynamický a označuje většinou nějakou neměnnou skutečnost, uzavřený děj v minulosti. Vedle těchto dvou časů stojí *imparfait* – tento čas autor používá, když popisuje časově neohraničený děj nebo okolnosti průběhu jiného děje:

„Le coup d’État napoléonien de 1851 discrédita ce type d’élection aux yeux des Républicains : le Président élu risquait de se transformer en despote et le peuple, manquant d’éducation politique, risquait de se laisser séduire, au moment de l’élection, par une personnalité autoritaire charismatique.“ (O: 1)

V textu najdeme i *futur simple* a *futur proche*: *Et le successeur du général ne bénéficiera pas de son aura historique. (O: 3); Divers phénomènes, institutionnels et politiques, vont faire évoluer ce schéma. (O: 5)*. Vzhledem k tomu, že se jedná o popis událostí, které se již odehrály, může se zdát užití budoucího času poněkud překvapivé. V pasážích, ve kterých se vyskytuje, však autor realizuje svůj popis v historickém přítomném, a tak si může dovolit budoucí čas použít. Budoucí čas ponecháváme i v češtině, aniž by působil rušivě.

Překladatelsky zajímavé je uplatnění francouzského gerundia:(...) *en alignant la durée du mandat présidentiel sur celle du mandat législatif, l’objectif semblait être de renforcer, au moins symboliquement, les pouvoirs de l’Assemblée au détriment du Président. (O: 7)* Předpokládaný systémový ekvivalent je český přechodník přítomný. Ten se však příliš nepoužívá a většinou jsou voleny jiné formy vyjádření. V překladu jsme zvolili nahrazení podstatným jménem: *Takové sjednocení délky prezidentského mandátu s délkou funkčního období parlamentu mělo mít za cíl alespoň symbolicky posílit Národní shromáždění na úkor prezidenta. (P: 12)*.

5.3 Rovina syntaktická

Pro odborný styl jsou typická dlouhá složitá souvětí a výjimkou není ani náš text. Autor v něm využívá možnosti francouzského jazyka a používá interpunkci, polovětné konstrukce (participiální, gerundiální a infinitivní vazby), aby se vyjádřil co nejkondenzovaněji. Čeština podobnými prostředky natolik nedisponuje, a často je třeba překládat (např. participiální vazby) vedlejší větou, co už tak dlouhé souvětí ještě prodlužuje a komplikuje. Rozhodli jsme se proto v takových případech souvětí rozčlenit tak, abychom text odlehčili, ale zároveň ho nezlogičťovali a zachovali stylistický záměr autora. K rozčlenění souvětí jsme často používali i pomlčku či závorky.

Participiální vazby jsme překládali nejčastěji větou s určitým slovesným tvarem:

(...) un « quadrille bipolaire » avec quatre forces politiques (RPR, UDF, PS, PCF) représentant chacune entre 20 et 25 % du corps électoral (...). (O: 5) / Každá z těchto stran reprezentovala 20 až 25 % elektorátu (...). (P: 11)

V některých případech jsme francouzské přičestí přítomné přeložili slovesným přídavným jménem s větněčlenskou platností těsného přívlastku:

La procédure adoptée édicte des conditions pour pouvoir être candidat, de manière à ce que la compétition se déroule entre un nombre limité de personnes, représentant les grandes familles politiques. (O: 3) / Přijatá reforma ustanovila podmínky pro prezidentskou kandidaturu tak, aby o tento post soutěžilo jen omezené množství kandidátů reprezentujících největší politické skupiny. (P: 8)

Infinitivní konstrukce jsme převáděli především určitým slovesným tvarem nebo substantivem:

A défaut de pouvoir toujours voter pour le candidat qu'il préfère, chacun est invité à choisir au second tour celui qui lui semble incarner la moins mauvaise hypothèse. (O: 4) / Pro nedostatek možnosti hlasovat vždy pro preferovaného kandidáta, může volič v druhém kole zvolit toho, který pro něj představuje menší zlo. (P: 9)

Stejně tak jsme převáděli i gerundiální vazby:

Les électeurs disent, en votant (...). (O: 7) / Voliči svou volbou vyjadřují (...). (P: 12)
Le Président Pompidou (...) en annonçant une réforme constitutionnelle sur la durée du mandat. (O: 7) / Prezident Pompidou (...) oznámil připravovanou ústavní reformu, která má upravit délku prezidentského mandátu. (P: 12)

5.4 Specifické problémy překladu

5.4.1 Poznámkový aparát

Nezanedbatelnou část textu tvoří poznámky pod čarou. Můžeme najít poznámky dvojího typu. Autor v nich jednak uvádí doplňující informace k daným tématům, nebo v nich uvádí citované zdroje. Citované zdroje jsme se rozhodli přizpůsobit citační normě ČSN ISO 690:2011⁴⁸, aby zpracování textu bylo co nejaktuálnější.

Co se týče citovaných zdrojů, váhali jsme u díla *Le coup d'État permanent* od F. Mitterranda, zda čtenáři neposkytnout citaci aktuálního přepracovaného vydání, aby knihu lehce dohledal, pokud by o ni měl zájem. Nakonec jsme ponechali citaci prvního vydání, protože i tyto údaje nesou informace o historii, které mohl chtít autor díla čtenáři sdělit. Přináší to však to úskalí, že v době vydání knihy nebylo zvykem uvádět její ISBN. Nová citační norma však ISBN vyžaduje. Nicméně autor ISBN v poznámkovém aparátu nepoužívá, a proto jsme se rozhodli, v intenci mít citované zdroje sjednocené, ho také neuvádět.

Další problém nastal v případě poznámky č. 29. Autor zde uvažuje o aktuální situaci a nastiňuje jakýsi možný vývoj do budoucna. To však bylo aktuální v době vydání díla. Jelikož si netroufáme autorovy dojmy zpětně hodnotit, rozhodli jsme se čtenáři pouze připomenout v poznámce překladatele, že musí poznámku vnímat v kontextu doby publikace díla (2008).

5.4.2 Překlad zkratk

V textu se občas vyskytují zkratky. Ve většině případů se jedná o zkratky názvů politických stran. V textu jsme ponechali zkratky v jejich původní podobě, doplnili jsme je však o úplné znění názvu politické strany v češtině. Vzhledem ke vzdělávacímu charakteru publikace jsme tuto variantu zvolili proto, abychom českému čtenáři ulehčili pochopení (nejen) tohoto textu. Plné znění názvu strany totiž často napovídá i její ideologickou orientaci, což je pro chápání politické situace velmi důležité. Zkratky v původním jazyce jsme v textu ponechali z praktického důvodu – v jiných publikacích či v novinových článcích se většinou uvádějí spíše zkratky.

(...) avec quatre forces politiques (RPR, UDF, PS, PCF) représentant chacune entre 20 et 25 % du corps électoral, (...). (O: 5) / (...) se čtyřmi hlavními politickými stranami: Unie pro francouzskou demokracii (UDF), Sdružení pro republiku (RPR), Socialistická strana (PS) a Komunistická strana (PCF). (P: 10)

⁴⁸ Nová citační norma ČSN ISO 690:2011 – Bibliografické citace. [online]. [cit. 2015-12-22]. Dostupné z: <https://sites.google.com/site/novaiso690/>.

6 Překladatelské posuny

Dle Jiřího Levého má každý překladatel dvě silné tendence – překlad intelektualizovat a nivelizovat. K intelektualizaci dochází tehdy, pokud překladatel, ve snaze učinit text co nejsrozumitelnější, text zlogičťuje nad rámec původní intence autora. Levý rozlišuje tři typy intelektualizace: zlogičťování textu, vykládání nedořečeného a formální vyjadřování syntaktických vztahů⁴⁹. Pokud v našem textu, jenž je vzdělávacího charakteru, vzniká v nějakém místě napětí mezi myšlenkou a jejím vyjádřením, není to proto, že by to tak autor zamýšlel – jedná se o to, že autor přecenil znalosti potenciálního čtenáře. Překladatel pak má logicky tendenci zlogičťovat méně srozumitelné pasáže pro svého cílového čtenáře, který je znevýhodněn tím, že není v přímém kontaktu s kulturou vysilatele.

Při překladu se nám mnohé pasáže zdály nedostatečně koherentní a měli jsme tendenci tyto pasáže vyjádřit explicitnějším způsobem. Jednalo se především o implicitně vyjádřené logické vztahy v rámci dlouhých souvětí. Dle Levého jsme tedy měli tendenci k formálnímu vyjadřování syntaktických vztahů. Domníváme se, že případy, u nichž došlo k posunu, jsou konstitutivního rázu, protože vyplývají z odlišných syntaktických prostředků obou jazyků.

*La guerre d'Algérie terminée, ayant résolu le problème pour lequel on l'avait choisi, de Gaulle s'attend à une contestation très forte de la part de la classe politique traditionnelle. (O: 2) / Konec války v Alžírsku znamená mimo jiné konec problémů, kvůli kterým byl de Gaulle zvolen do funkce, a **tak** musí být připraven na silné vyostření vztahů s tradiční politickou reprezentací. (P: 7)*

*Le coup d'État napoléonien de 1851 discrédita ce type d'élection aux yeux des Républicains : le Président élu risquait de se transformer en despote et le peuple, manquant d'éducation politique, risquait de se laisser séduire, au moment de l'élection, par une personnalité autoritaire charismatique. (O: 1) / Přebrot učiněný v roce 1851 budoucím Napoleonem III. zdiskreditoval tento typ volby v očích republikánů. Hrozilo **totiž**, že zvolený prezident bude mít sklony k despotismu, a že se politicky nevdělaný lid nechá u voleb očarovat charismatickou autoritářskou osobností. (P: 6)*

*Un tel calendrier a été considéré par de nombreux observateurs comme délicat du point de vue des institutions : c'était redonner une sorte de primauté aux parlementaires sur le Président, c'était d'une certaine manière affaiblir les institutions de la Ve République. (O: 9) / Takové pořadí bylo mnohými pozorovateli považováno za choulostivé s ohledem na politické instituce. Znamenalo by to **totiž** posílení parlamentu na úkor prezidenta, **což** by určitým způsobem oslabilo instituce páté republiky. (P: 14)*

⁴⁹ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Překlad Karel Hausenblas. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 125–140.

Ke zlogičťování a vykládání nedořečeného jsme se snažili uchýlovat jen tehdy, když jsme měli pocit, že by jinak český čtenář nemusel tvrzení pochopit správně. Je to především tato věta, ve které se vyskytují oba tyto podtypy intelektualizace:

(...) la fin de la guerre d'Algérie a entraîné le terrorisme de l'OAS, de Gaulle échappe de justesse à la mort lors de l'attentat du Petit Clamart (...). (O: 3) / *Konec války v Alžírsku vyprovokoval Organizaci tajné armády k teroristické aktivitě, když se pokusila provést atentát na de Gaulla u obce Petit-Clamart (...).* (P: 8)

V tomto případě stojí francouzské věty vedle sebe tak, že vypadá, že mezi nimi není žádný logický vztah. Pokud bychom je přeložili co nejděleji, ve snaze vyhnout se posunům, mohlo by se stát, že by si čtenář věty nepropojil a uvažoval by o dvou na sobě nezávislých událostech. Přidali jsme navíc slovo *obec*, aby český čtenář věděl, o co se v případě Petit-Clamart jedná.

Vedle intelektualizace uvádí Levý také stylistickou nivelizaci. Tímto posunem překladatel ochuzuje styl, oslabuje estetickou funkci. Musíme uznat, že i v našem překladu dochází k nivelizaci v pasážích, ve kterých jsme si vyznačili právě expresivní a poetickou funkci. Tato tendence vyplývá z celkového přístupu k dílu, které jsme si definovali jako populárně-naučný text vzdělávacího charakteru s referenční funkcí v dominantní pozici.

De nouvelles élections législatives ont lieu en novembre qui confirment la victoire gaulliste et laminent les autres grands partis. (O: 3) / *Volba nového parlamentního složení proběhla v listopadu a ukázala velkou převahu gaullistů, kteří lehce porazili ostatní silné strany.* (P: 8)

Nejbližší český ekvivalent (odpovídající kontextu) francouzského slovesa *laminer* – *převálcovat* – se nám zdál příliš expresivní v porovnání s celkovým laděním textu. Proto jsme se rozhodli expresivitu snížit pomocí slovesa *porazit*, avšak rovněž se snahou ji alespoň trochu respektovat v doplněném příslovci *lehce*.

Cette question a constitué un véritable serpent de mer pendant près de 30 ans pour trouver finalement un épilogue en 2000. (O: 7) / *O této otázce se hovořilo skoro 30 let, ale vyřešena byla až v roce 2000.* (P: 12)

Le serpent de mer fut relancé au printemps 2000 par l'ancien Président Giscard d'Estaing. (O: 8) / *Otázka délky prezidentského mandátu opět vyplavala na povrch na jaře 2000 za přičinění bývalého prezidenta Giscarda D'Estainga.* (P: 13)

V těchto dvou případech autor použil obrazného slovního spojení *serpent de mer*, který je francouzštině používán ve smyslu, že se nějaké téma neustále objevuje, ale nikdy není zcela dořešeno. V češtině jsme podobné spojení nenašli a doslovný překlad *mořský had* jsme použít nemohli, protože v češtině nemá tyto konotace. Zatímco v prvním případě jsme výraz zcela

vypustili a větu přeložili pouze po smyslu, v druhém případě jsme se to pokusili kompenzovat formulací „otázka opět vyplavala na povrch“ – s představou mořského hada, jak vyplouvá nad hladinu a hned se pod ní zase ztrácí.

7 Závěr

V této práci jsem představila vlastní překlad vybraných kapitol francouzské publikace *Les élections présidentielles en France. Quarante ans d'histoire politique*. Mým záměrem bylo českému čtenáři zprostředkovat francouzský text pojednávající o čistě francouzském prostředí tak, aby i pro něj byl srozumitelný a obohacující. Přitom jsem však usilovala o zachování charakteristických znaků textu a hlavních intencí autora. Při překladu jsem se setkala s celou řadou úskalí. Ta pramenila jednak z rozdílnosti obou kultur (především pak z rozdílnosti historického vývoje a politického systémového nastavení) a z odlišných presupozic francouzského a českého čtenáře. V ohledu na francouzskou historii a fungování francouzského politického systému bylo třeba se v těchto oblastech dostatečně vzdělat, abych byla schopná chápat autorem implicitně vyjádřené logické vztahy. Jelikož je autor vysokoškolským profesorem, předpokládala jsem, že čtenářem textu bude ve většině případů vysokoškolský student, který se s tímto tématem teprve seznamuje – z toho vyplynula tendence některé logické vztahy v knize explicitovat. Problémy pramenily rovněž z rozdílnosti jazykových systémů a stylistických norem obou kultur. V komentáři jsem se snažila nastínit nejdůležitější otázky překladatelského procesu. Nejedná se však o výčet taxativní – vzhledem k četnosti otázek, které text skýtá, je nebylo možné postihnout všechny.

Na závěr bych chtěla zmínit, že byl pro mě tento překlad velice přínosnou zkušeností, a to především v tom, že jsem měla možnost zamyslet se na vlastní metodou překládání. Pevně věřím, že z tohoto zamyšlení vykrytalizoval osobitý překladatelský postup, díky kterému mé budoucí překlady budou úspěšnější.

8 Bibliografie

Primární literatura

BRÉCHON, Pierre et al. *Les élections présidentielles en France. Quarante ans d'histoire politique*. Paris: Documentation française, 2008. ISBN 9783331952668

Sekundární literatura

- **Zdroje spojené s tematikou**

JÜPTNER, Petr a kol. *Evropská lokální politika*. Vyd. 1. Praha: Petr Jüptner ve spolupráci s Institutem politologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, 2007.

PEROTTINO, Michel. *Francouzský politický systém*. Vyd. 1. Praha: Slon, 2005. 335 s. *Politické systémy*; sv. 3. ISBN 80-86429-48-2.

PEROTTINO, Michel (2011). Několik poznámek k výměně lídra Národní Fronty ve Francii. *Acta Politologica* 3, 1, s. 83–92. ISSN 1803–8220.

REJMÍŠ, Martin. *Gaullismus a evropská integrace*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, 2008. 51 s.

Ústav mezinárodních vztahů. *Hledání ztraceného středu po francouzku*. [online]. [cit. 2015-12-18]. Dostupné z: <http://www.iir.cz/article/hledani-ztraceneho-stredu-po-francouzku>

- **Jazykové příručky**

HOUŽVIČKOVÁ, Milena a HOFFMANNOVÁ, Jana. *Čeština pro překladatele: základy teorie, interpretace textů, praktická cvičení*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7308-405-9.

BRUNEL, Aude a ŠOTOLOVÁ, Jovanka. *Stylistická analýza českých a francouzských textů*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7308-408-0.

JAKOBSON, Roman. *Lingvistika a poetika*. In *Poetická funkce*. Jinočany: H & H. 1995. ISBN 80-85787-83-0.

NORD, Christiane. *Text Analysis in Translation: Theory, Methodology and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. Amsterdam-New York: Rodopi, 2005. ISBN 90-420-1808-9.

HENDRICH, J., RADINA, O. a TLÁSKAL, J. *Francouzská mluvnice*. Plzeň: Fraus, 2001. ISBN 80-7238-064-8.

LEVÝ, Jiří. Umění překladu. Překlad Karel Hausenblas. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: Ivo Železný, 1998. 386 s. ISBN 80-237-3539-X.

POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran. 1975.

ŠABRŠULA, Jan. *Teorie a praxe překladu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. ISBN 978-80-7368-372-6.

RADINA, Otomar. *Francouzština a čeština: systémové srovnání dvou jazyků*. Praha: SPN, 1981

TIONOVÁ, Alena. *Francouzština pro pokročilé*. Praha: Leda, 2000. ISBN 80-85927-80-2

Le petit Larousse: grand format: en couleurs: 87 000 articles, 5 000 illustrations, 341 cartes. Paris: Larousse, ©2005. 1927 s. ISBN 2-03-530406-7.

- **Internetové zdroje**

Politique.net. [online]. Dostupné z: <http://www.politique.net/>

Česky národní korpus. [online]. Dostupné z: <http://www.korpus.cz/>

Lingea. [online]. Dostupné z: <http://slovníky.lingea.cz/>

Internetová jazyková příručka. [online]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>.

Slovník spisovného jazyka českého. [online]. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php>.

Le Figaro.fr. [online]. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://evene.lefigaro.fr/celebre/biographie/pierre-brechon-15585.php>

SCIENCE PO Grenoble. [online]. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://www.sciencespo-grenoble.fr/membres/brechon-pierre/>

La Documentation Française. *Qui sommes nous ?* [online]. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/informations/qui-sommes-nous>

La Documentation Française. *Questions à Pierre Bréchon* [online]. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/dossiers/d000522-1-election-presidentielle-francaise-de-2012/questions-a-pierre-brechon>

Nová citační norma ČSN ISO 690:2011 – Bibliografické citace. [online]. [cit. 2015-08-16]. Dostupné z: <https://sites.google.com/site/novaiso690/>.

9 Přílohy: originální text